

OROS BUGÁR ANNA

„HÁT HOL TANULJA MEG HELYESEN, HA NEM MAGYARÓRÁN VAGY A MAGYAR SZAKOS PEDAGÓGUSTÓL?” EGY FELMÉRÉS TAPASZTALATAI¹

Szakmai körökben közhelynek számít, hogy a szlovákiai magyar tanulók a kétnyelvű környezet hatására anyanyelvként egy olyan kontaktusváltozatot sajátítanak el és használnak, amelyet két nyelv, a magyar és a szlovák nyelv normái is szabályoznak. Ezen oknál fogva azonban a kisebbségi anyanyelvoktatásnak, tehát a szlovákiai magyar nyelvtanoktatásnak nyelvi céljaiban, módszereiben, tananyagtartalmában, tankönyveiben is különböznie kell a magyarországi tanulók anyanyelvoktatásától (Misad, 2009, 152).

Mindezekből kiindulva kutatási kérdésünk, hogy a szlovákiai magyar anyanyelvoktatás még napjainkban is a hagyományos, azaz egynyelvűségi szemléletből indul-e ki, vagy már teret nyert a korszerűbb, szociolingvisztikai szemléletmód, illetve a belőle következő kétnyelvűségi szemlélet.

A SZLOVÁKIAI MAGYAR ANYANYELVOKTATÁS FELADATAI

A szlovákiai magyar gyermekek más társadalmi környezetben nőnek fel, mint anyaországi kortársaik, ami a nyelvhasználatukra is hatással van. Beszédüket a magyarországiakéhoz viszonyítva rendszerint nagyobb fokú nyelvjárásiasság jellemzi, s nyelvhasználatukban számos kontaktusjelenség is megjelenik, melyek a többségi, azaz a szlovák nyelv magyar nyelvre való folyamatos hatásával magyarázhatók (Lanstyák, 2011b, 55–58). Más szavakkal megfogalmazva, a szlovákiai magyar gyermekek által használt szlovákiai magyar nyelvváltozat eltér a magyarországi standard magyar nyelvváltozattól. A magyar nyelvtanoktatás célja ezért egyebek mellett a tanulók által beszélt nyelvváltozatok körének kiterjesztése, tehát a szituatív kettősnyelvűség elérése kell(ene), hogy legyen (Kiss, 1999, 378), mely magába foglalja a standard köznyelv elsajátítása mellett a regionális nyelvváltozat használatát is. Lanstyák emellett kiemeli, hogy ha a magyar anyanyelvű gyermek többségi nyelvű környezetben szocializálódik, az anyanyelvi dominancia megteremtése és megtartása szintén az anyanyelvoktatás egyik fontos célja. Ezenkívül az anyanyelvi órákon fontos volna különbséget tenni a befejezetlen nyelvelsajátítás következtében vétett hibák és a kontaktusjelenségek között. Míg az utóbbiak csak az iskolában elvárt standard

| Fotó: www.freepik.com

¹ Készült a VEGA 1/0316/21-es számú, *Egyszerű és szervezett nyelvi menedzselés szlovák–magyar kétnyelvű környezetben megnevezésű* projekt keretében.

| Fotó: Grammar © Andrey Popov | Dreamstime.com

nyelvváltozat szempontjából mondhatók „helytelenek”, s informális közegben teljesen helyénvalónak tekintendők, addig az előbbieket korrigálni kell, hiszen a tökéletlen nyelvelsajátításra vezethetők vissza, amely korlátozza a tanuló megnyilvánulási képességeit, nehézséget okoz a tanulásban, mi több, az idegen nyelvek elsajátításában is. Mindennek ellenére a kisebbségi környezetben megvalósuló anyanyelvoktatás mindennapi gyakorlatában a szlovákiai magyar tanulókat mégis gyakran úgy kezelik, mintha egynyelvű környezetben nőttek volna fel. Jellemző továbbá, hogy a pedagógusok minden beszédhelyzetben a standard nyelvváltozat normáját erőltetik, és a tanulók nyelvhasználatában előforduló nem standard jegyeket nyelvhelyességi szempontból bírálják (Lanstyák, 1996, 11–15, lásd bővebben Vančo, 2020, 88–92). Ez azt jelenti, hogy a nyelvtanoktatásban a pedagógusok nem szociolingvisztikai megalapozottságra és a kétnyelvűségi szemléletre építenek, hanem az ún. hagyományos nyelvtanoktatás szemléletét érvényesítik, tehát nem veszik figyelembe, hogy a legtöbb diák anyanyelveként nem a standardot, hanem azt a(z) (anya)nyelvjárást sajátítja el, amelyet a településén, a családjában beszélnek, ahogyan azzal sem számolnak, hogy a gyermekek iskolai környezetben találkoznak először a standard nyelvváltozattal (Sándor, 2014, 65). Nyelvpedagógiai szempontból úgy is fogalmazhatnánk, hogy a hagyományos anyanyelvi nevelésben a pedagógusok a felcserélő szemléletet alkalmazzák, annak ellenére, hogy számos, szociolingvisztikával foglalkozó nyelvész, köztük például Kontra Miklós (2010, 57–60) is a nyelvvesztés elkerülésének szempontjából a hozzáadó szemlélet pozitívumaira hívja fel a figyelmet. Az említett fogalompár lényege oly módon ragadható meg, hogy míg a felcserélő szemlélet a tanulók standard nyelvi ismereteit anyanyelvváltozatuk leépítésével kívánja elérni, addig a hozzáadó szemlélet alapelve a diákok nyelvi repertoárját egy újabb nyelvváltozattal szeretné gazdagítani (Sándor, 2011, 519).

A MAGYAR ANYANYELVTANKÖNYVEK

Az egyes alapiskolai anyanyelvtankönyvekről megállapítható, hogy a kétnyelvűség okozta nyelvi, nyelvhasználati, illetve kontaktusjelenségekkel alig foglalkoznak. A nyelvjárás fogalmát gyakran mára már elavult definíciók alapján határozzák meg, a nyelvjárások csoportosítása során pedig szintén nem az aktuális felosztást követi, a konkrét jelenségeket ugyanakkor nem szemléltetik konkrét példákon. A tananyagokban megjelenik a hagyományos anyanyelvi nevelés előíró szemlélete, hiszen a diákok által használt nyelvjárási szavakat és azok standard köznyelvi megfelelőjét a „helyes–helytelen” meghatározással illeti (Misad, 2020, 252–253).

A középiskolai tankönyvekre vonatkozóan elmondható, hogy közülük a nyelvek változatosságát és a nyelvi változatosságot, illetve a szociolingvisztika alapelveit csupán az első osztály számára készült segédlet közvetíti, ennek köszönhetően a tankönyv olyan kifejezéseket is bevezet, mint a standard nyelvváltozat vagy a kontaktusváltozatok, továbbá foglalkozik a szlovákiai magyar nyelvhasználatával és annak sajátosságaival, ahogyan a kisebbségek nyelvi jogaival is (Misad–Simon–Szabómihály, 2009; Misad, 2015, 76).

A nyelvváltozatokkal és a nyelvjárásokkal a második osztály számára készült segédlet is foglalkozik. Bár az itt megfogalmazott meghatározás a legújabb dialektológiai szemlélethez igazodik (Misad, 2016; 2020), mégis egyértelmű, hogy a hagyományos, előíró szemléletből merít, ugyanis a tankönyv az egyes nyelvjárási jelenségeket „helytelennek” és „csúnyának” bélyegzi, és a tanulókat ezek elkerülésére biztatja (Uzonyi Kiss–Csicsay 2012, 64–72). S teszi ezt annak ellenére, hogy a kisebbségi nyelvhasználat jellegzetességeinek korai megismerése hozzásegítheti a gyermekeket ahhoz, hogy a kisebbségi nyelvhasználók felnövő generációi pozitívan vélekedjenek saját nyelvhasználatukról, tudatosítva azt is, hogy minden nyelvváltozatnak megvan a maga helye a nyelvi kommunikációs folyamatban (Lőrincz, 2015, 64; lásd Vančo, 2014, 16).

A kisebbségi anyanyelvoktatással foglalkozó valamennyi szakmai vélemény megegyezik abban, hogy nemcsak a tankönyvek veszik semmibe a tanulók kétnyelvűségi helyzetét (kivételt képez a gimnáziumok és szakközépiskolák első osztálya számára készült anyanyelvtankönyv), hanem gyakran a magyar szakos pedagógusok sem. Mi több, gyakran maga az iskola, illetve a pedagógusok felelősek a különböző nyelvi ideológiák, és nyelvi babonák terjesztéséért, amelyek nagyban befolyásolják a tanulók anyanyelvhez való viszonyulását (Misad, 2009, 153–154; Lanstyák, 2011a, 12–13).

Felmerül a kérdés, hogy az itt vázolt problémákkal kapcsolatban a gyakorló pedagógusok milyen álláspontot képviselnek. Attitűdjeiket írásom következő részében közelebbről is megvizsgálom.

A VIZSGÁLAT MENETE ÉS AZ ADATKÖZLŐ PEDAGÓGUSOK

2021 januárja és februárja során tizenkét magyar nyelv és irodalom szakos pedagógussal készítettem félig strukturált mélyinterjút. Az interjúkat a pedagógusok beleegyezésével hangfelvétel formájában rögzítettem, melyből összesen 8 óra és 18 perc hosszúságú hanganyag gyűlt össze. Az interjúalanyaim között négy alapiskolai felső tagozatos (A1, A2, A3, A4), négy szakközépiskolai (SZK1, SZK2, SZK3, SZK4) és négy gimnáziumi (G1, G2, G3, G4) pedagógus volt. A pedagógusok mindegyike állami intézményben tanít az ország nyugati régiójában. Életkoruk 28 és 60 év között, szakmai tapasztalatuk pedig 3 és 35 év között mozog. Az interjúk során öt témakört érintettünk, azonban a beszélgetésekben körbejárt kérdéskörök közül az alábbiakban csupán a diákjaik nyelvhasználatával kapcsolatos pedagógusi attitűdöket mutatom be.²

A TANULÓK ANYANYELVŐRAI NYELVHASZNÁLATÁVAL KAPCSOLATOS PEDAGÓGUSI VÉLEMÉNYEK

Az interjúk során előbb a pedagógusok nyelvhelyességi kérdésekkel kapcsolatos véleményét igyekeztem feltérképezni, majd adatokat gyűjtöttem a standard nyelvváltozathoz fűződő viszonyukról is, valamint arról, hogy hogyan kezelik magyarórán a tanulók nyelvhasználatában megjelenő nyelvjárási jelenségeket (tájszavakat és nyelvtani szerkezeteket), illetve szlovakizmusokat.

A négy meginterjúvolt alapiskolai pedagógus e téren eltérő tapasztalatokkal és véleménnyel rendelkezik, melyek alapján elmondhatjuk, hogy a tanulók nyelvhasználati szokásait nagymértékben befolyásolja az oktatási intézmény helyszíne, pontosabban az, hogy egy kisebb település, tehát falu vagy egy város alapiskolájáról beszélünk-e. Interjúalanyaim közül a két falusi iskolában tanító pedagógus (A1, A4) gyakran találkozik olyan tanulókkal, akik az iskolában ismerkednek meg először a magyarországi standard nyelvváltozattal. Ezek a diákok otthon a családjukkal és egymás között is rendszerint nyelvjárásban beszélnek. És bár a kisebbségi anyanyelvi nevelés egyik célja, hogy a tanulók nyelvjárásukat megőrizve elsajátítsák a standard magyar nyelvváltozatot mind szóban, mind írásban, az A1 és A4 pedagógusok szerint ez nem minden esetben történik meg, szerintük ugyanis a magyarórákon általában csak a „jó tanulók” igyekeznek minél jobban a standard normájához igazodva kommunikálni. Nekik általában sikerül is különbséget tenni a köznyelvi és a regionális nyelvváltozat között. Viszont a „gyengébb tanulók” és a szlovák-magyar vegyes házasságból származó diáktársaiknak ez nagyobb nehézséget okoz.

A1: Volt és van is olyan tanulónk, akinek az édesanyja szlovák, ők konyhanyelven beszélnek magyarul otthon, csak az iskolában találkoznak a standarddal, rá is csodálkoznak, hogy miért így mondjuk vagy ejtjük (...) Beszédben főleg a nyelvjárások érvényesülnek. Írásban viszont próbálják betartani, próbálnak hozzá igazodni. Itt különbséget látok a beszélt és az írott nyelv között. Beszédben nem érzik a sajátjuknak a standardot.

A4: Van olyan réteg, ez a családi háttérre vezethető vissza, akik nem mutatnak hajlandóságot arra, hogy ezen [a standard nyelvváltozaton] dolgozzanak. Nemcsak az otthoni kommunikáció, hanem az olvasás is, tehát ez ilyen összetett... ha nem olvas, ha nem használja, ha nem gyakorolja, akkor úgy nagyon-nagyon nehezen ragad rá a standard. Vannak, akik igyekeznek ezt elsajátítani, de van az a réteg, ahol ez nem sikerül, és teljesen passzív a hozzáállás.

Az A1 pedagógus, aki saját bevallása szerint maga is palóc nyelvjárásban beszél, különbséget tesz a diákok írott és beszélt nyelvi megnyilvánulása között, ahogyan azt az interjúrészlet is mutatja. Ennek kapcsán elmondja, hogy a tanulóktól a standard normák alkalmazását elsősorban írásban várja el, ami az „ügyesebb diákoknak” nem is okoz gondot, de szóban mindezt nem erőlteti.

² Ezúton szeretném kifejezni köszönetemet Dančo Jakab Veronikának, a felmérés az ő témavezetése alatt és tanácsai mentén készült el.

Az A4 pedagógus ezzel szemben felháborodását fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a diákok az iskolában az anyanyelv-járásukat használják. A kérdésre, amely arra vonatkozott, hogy van-e olyan diák, aki az iskolában találkozik először a standard nyelvváltozattal, a következőképp felelt:

A4: *Igen, van, sajnos van... Akik az iskolában döbbennek rá, hallva a pedagógust. Nekem is volt ilyen tapasztalatom, hogy a diák leszóltott azzal, hogy mennyire másképp beszélek, mint ő. Hát igen, ez úgy olyan viccesen hangzik, de igen, van. Sőt, olyan is van, aki a nyelvi illemmel még nem találkozott még magyarul. Konkrét példát inkább nem szeretnék hangoztatni. Volt olyan, hogy az illemhelyre annyira illetlenül kérdzkedett ki a diák, hogy ledöbbsentem, szinte azt sem tudtam, hogyan reagáljak. És bizony ez annak a jele, hogy otthon nem találkozik azzal a standard formával, amivel **kellene**, hanem abszolút egy olyan helyi dialektust használnak, ami nem állja meg a helyét sok esetben. Az intézményen belül sem, az iskolában sem.* (Kiemelés tőlem – O.B.A.)

Abban, hogy a tanulónak otthon „kellene” találkozniuk a standard nyelvváltozattal, nem érthetünk egyet a pedagógussal. A tanár véleménye – valószínűleg nem tudatosan – a hagyományos szemléletű anyanyelvoktatásban alapvetően jelen lévő nyelvi standardista ideológiát tükrözi. Ez a szemlélet figyelmen kívül hagyja, hogy a legtöbb helyi nyelvjárásban beszélő szülő a gyermekét otthon nem a standard nyelvváltozat normái szerint szocializálja a gyermekét. A standardista személet alapján elvárás, hogy a diák otthonról hozza „a standard formát, amit kellene”, figyelmen kívül hagyva a gyermek jogát arra, hogy a számára a legtermészetesebb nyelvváltozatot használja. Ezt mutatja a következő részlet is, melyben az „A” a kérdező, azaz jelen írás szerzőjét jelöli:

A: Hogyan reagál a tanítási órán, ha az egyik diák a következő mondatot mondja: „Azt mondta a tanárnő, hogy ezt a feladatot megcsinálhassuk.” Kijavítja? Ha igen, akkor hogyan?

A4: *Igen... ezek azok a nyelvtanilag helytelen mondatok, amik úgy akarva-akaratlanul megütik a fületem. Igen, ezeket ki szoktam javítani. Hát, hmmm, kedvesen közlöm a diákkal, hogy nyelvtanilag ez így lenne helyesen, vagy ez így helytelen. Tehát nem köntörfalazok. Igyekszek azért egy releváns képet mutatni a diáknak arról, hogy mi az, ami helyes, mi az, ami helytelen.*

A sokak által elítélt suksükölés és szukszükölés valójában nem tekinthető nyelvtanilag „helytelennek”, ugyanis a felszó-lító és a kijelentő mód közötti különbség az igeragozásban csupán az igék egy csoportjánál, a t-re végződők esetében, és csak a standard nyelvváltozatban figyelhető meg (Kontra, 2010, 73; Nádasdy, 2020, 45– 46). Ha a tanár a magyarórán elvárja a tanulóktól, hogy a standard nyelvváltozat normáit használják, akkor a standard normái szerint valóban „hely-telen” a fenti mondat, ugyanakkor nagyon fontos, hogy a pedagógus milyen módon, a korábban már említett felcserélő vagy hozzáadó stratégia szerint javítja-e ki a diákot. Kontra Miklós szerint kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a tanár elmagyarázza a tanulónak, hogy az a forma, amelyet ő használt, nyelvészeti szempontból helyénvaló, „helytelennek” csupán a társadalmi elit által használt standard nyelvváltozatban érvényesülő norma miatt minősíthető. Ebben az esetben érdemes megtanulnia a tanulónak azt is, hogy a „megcsinálhatjuk” alak a standard nyelvi normával áll összhangban, illetve, hogy bizonyos helyzetekben az ettől eltérő forma használata miatt negatív megkülönböztetés is érheti őt. Ez csupán egy lényegtelennek tűnő apróság, a különbség viszont abban rejlik, hogy amíg a szakemberek szerint az egyik magatartással a pedagógus csökkenti, addig a másikkal növeli a tanulók nyelvi önbizalmát (Kontra, 2010, 83).

Az A2 és A3 pedagógusok a diákok nyelvhasználatának kérdésköréhez tudatosabban állnak hozzá. Mind a ketten nagy becsben tartják a helyi anyanyelvjárást, annak különleges értékét és fontosságát a diákjaik előtt is rendszeresen hangsú-lyozzák. Azonban mindketten elvárják, hogy a tanórákon a tanulók a standard nyelvváltozat használatát gyakorolják:

A3: *Ők ezt eléggé el tudják különíteni. De szerintem ez egy picikét megmutatkozik abban is, hogy ez egy városi iskola, mégiscsak egy kisváros, és akkor egy picit, minthogyha a faluval szemben volna egy ilyen, hogy jobban el tudják különíteni. Hogy a faluban így beszélünk, de már városban vagyunk, akkor...*

A2: *A kollégáimmal nem értünk egyet azzal, hogy valaki akárhol miért ne használhatná a nyelvjárását. Azért, mert nem tanulja meg! Tehát valahol meg kell tanulni a köznyelvet, el kell sajátítani a standard nyelvváltozatot. (...) És ez nem azt jelenti, hogy ne használjon anyanyelvi, regionális nyelvváltozatot, hanem ez azt jelenti, hogy plusz ehhez ismerje meg a köznyelvi változatot is. És ha nálunk nem ismeri meg, akkor nem fogja megismerni sehol sem.*

Itt szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy ez a nyelvi magatartás ugyanazt a kettősséget mutatja, mint ami a tanköny-vekben is megjelenik. A nyelvjárás egyfelől megőrzendő régiség, másfelől azonban lecserélendő, korlátozott használati körű nyelvi jelenség. A két idézett pedagógus szerint a városi iskolába járó diákok már az alsó tagozaton ügyesen elsajá-títják a standard nyelvváltozatot, és amikor az új évfolyamtársak a környező falvakból ötödikben csatlakoznak hozzájuk, a nyelvhasználatukban különbségek mutatkoznak. Olyankor az újoncok egy ideig „kirínak” a többiek közül, de a felső ta-gozaton ők is felzárkóznak, és kilencedikre szinte mindannyian elsajátítják a köznyelvi normákat. Számukra ez kiemelten fontos, hiszen alapiskolából általában a diákok 1/3-a szlovák középiskolába megy, az ő esetükben az alapiskola az egyetlen helyszín, ahol lehetőségük van a magyar kultúrát, történelmet és a nyelv különféle változatait elsajátítani, a későbbiekben csak ebből tudnak meríteni. Továbbá a diákok gyakran más régióban, esetleg Magyarországon folytatják tanulmányaikat, ahol a szintén erősen standardista nyelvi ideológia miatt hátrányt jelenthet számukra, ha csak az otthonról hozott anya-nyelvjárásukban tudnak megszólalni.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy bár az A3 és A2 pedagógusok a magyarórán kijavítják a tanulókat, ha nyelvjárási jelenségek jelennek meg beszédükben (például az említett suksükölés, illetve nákolás), arra odafigyelnek, hogy a diákok tisztában legyenek annak okával és azzal is, hogy ez nem „rossz” és „helytelen”:

A2: Ezt a kettőt kell olyan óvatosan alakítani, hogy nem kijavítjuk, hanem mondjuk a standard nyelvváltozatot a gyermek beszéde közben vagy után, akkor ő tudja, hogy ez nem azért van, mert ő rosszul mondta, mert jaj ő buta volt, meg hogy parasztosan beszélt (...) nem, tökéletes volt, meg kell dicsérni, nagyszerű, de példával járunk inkább elől, hogy hogyan kellene azt mondani javítgatás helyett. Valahogy a gyerekek kiérzik azt, hogy az az elvárás, hogy köznyelven kommunikáljon, és igyekszik megtanulni köznyelven kommunikálni.

A3: A tanítási órán, ha például felel a diák, akkor természetesen, azért, mert én a köznyelvet szeretném velük megtanítani, akkor megmondom, hogy hogyan kell helyesen, de mindig hozzáteszem, hogy ez nagyon szép nyelvjárásban, de most én azt [a standard formát] kérem, mert most magyaróra van. Ilyenkor nyilván kijavítom. A szünetekben, meg ha egymás között beszélnek, akkor nem.

Az A3 pedagógus szerint a diákokra – amikor az anyanyelvi órán megszólalnak – jellemző a hiperkorrekció.³ Ennek oka, hogy olyannyira igyekeznek a tanár beszédéhez igazodni, hogy túlhelyesbítenek.

Az alapiskolai pedagógusok nem értenek egyet azzal, hogy nyelvünk „tisztasága” érdekében a beszédből kiirtandók lennének a tájszavak. A szlovakizmusok és egyéb kölcsönszavak esetében az A4 pedagógus tart attól, hogy ha a diákok a mindennapi beszélt nyelvükben túl sok kölcsönszót használnak, akkor nem tanulják meg vagy elfelejtik a magyar megfelelőket, ez pedig hátráltatja őket a magyar nyelvű írás- és szóbeli kommunikációban. Tapasztalatai ugyanis arra utalnak, hogy a kommunikáció illetően „romlása” szinte minden osztályban megfigyelhető.

Bár az A2 pedagógus azzal nem ért egyet, hogy a magyar nyelv romlása rendszerszintű, arra azonban felhívta a figyelmet, hogy helyi szinten mégis megfigyelhető, főleg a nyelvhatáron, hogy a diákok nyelvhasználata beszűkül, a magyar szókincsük korlátok közé szorul, mely főleg a szlovakizmusok megjelenésének köszönhető.

A középiskolai tanárok mindegyike megegyezett abban, hogy nincs elegendő idő a tanulók beszélt, illetve írott nyelvi kommunikációjának fejlesztésére, így ez a feladat gyakran kizárólag az alapiskolai pedagógusokra hárul. A tanulóik standard nyelvi kompetenciájának fejlesztésére ugyancsak nagyon kevés lehetőségük van:

SZK2: Ha a hatalmas tananyagmennyiséget át akarjuk adni, akkor legtöbbször egy frontális tanítási módszer zajlik. Nagyon sok extra munka, tanítás utáni munka az, hogy begépeld, kiadd, leadd és elküldd a tananyagot, amit nem tudsz nekik átadni, mert beszélgetni próbáltok. De erre muszáj időt szánni, mert a beszélt nyelvi kommunikációjukat csak így tudjuk fejleszteni.

Fotó: www.freepik.com

³ Hiperkorrekciónak vagy túlhelyesbítésnek nevezik azt a nyelvi jelenséget, amikor az adott nyelvváltozatban megbélyegzik vagy alacsonyabb presztízssűnek tekintik a normától eltérő változatot, így a beszélők igyekeznek a presztízsváltozatot használni, még akkor is, ha a konkrét elemnek vagy szerkezetnek nincs ilyen változója (Lanstyák, 2011b, 62).

Az interjúalanyok többségi véleménye szerint a standard nyelvváltozat használata elvárható a magyarórán, illetve az is, hogy a diákok ezt a nyelvváltozatot részesítsék előnyben az órai megnyilvánulás, de főként a felelés során. Ezzel egyetérthetünk, azonban a tanulóknak feltétlenül tisztában kell lenniük azzal, hogy ez a standard nyelvi kompetenciájuk fejlesztése céljából történik, és nem azért, mert az ő nyelvjárásuk csúnya, helytelen, hibás, esetleg alacsonyabb rendű, mint a standard. Ha ezeket a kérdéseket a pedagógusok már a legelső anyanyelvórákon megbeszélik, a tanulók fejében nem alakulnak ki ártalmas nyelvi babonák, illetve a nyelvhasználatukkal kapcsolatos negatív irányú érzések. A pedagógusok többsége tisztában van a szociolingvisztikai nyelvszemlélet alapelveivel, ám eltérő módon és gyakorisággal alkalmazza azt a tanítási folyamat során. Az interjúalanyok döntő része a kisebbségi anyanyelvoktatás magyarországitól eltérő aspektusait szintén tudatosítja, miközben elmondásuk szerint tanulóik nyelvjárási színezetű beszélt nyelvi megnyilvánulásaihoz nem viszonyulnak negatívan. Itt azonban megjegyezném, hogy bár hangsúlyozták, értékelték tekintenek a nyelvjárásokra, nem szentelnek különösebb figyelmet a nyelvjárási jelenségek megbeszélésére a nyelvtanórán, illetve egy pedagógus kivételével egyikük sem említette, hogy az óráikon teret kapna a helyi nyelvjárás megtartásának az ügye. Azonban a legtöbben

| Fotó: www.freepik.com

ügyelnek rá, hogy tanulók tisztában legyenek a kétnyelvű környezet nyelvi-nyelvhasználati hatásaival, valamint az egyes nyelvváltozatok közötti különbségekkel. Pozitívumként értékelhető, hogy csupán egy pedagógus véleménye tükrözte explicit módon a hagyományos szemléletű anyanyelvi nevelésre jellemző standardista ideológiát. Mindenképpen hangsúlyozni szeretném azonban, hogy az itt ismertetett attitűdök csupán jelzésértékűek lehetnek 12 pedagógussal folytatott mélyinterjú alapján.

A tanulmány bírálati folyamaton ment keresztül.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Kiss Jenő (1999): *Az anyanyelvoktatás, a nyelvjárások és a nyelvjárási háttérű iskolások*. In: Magyar Nyelvőr 4. évf., 373–381.
- Kontra Miklós (2010): *Hasznos nyelvészet*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Lanstyák István (1996): Anyanyelvi nevelés a határon innen és túl. In: Csernicskó István – Váradi Tamás (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 11–16.
- Lanstyák István (2011a): *Nyelvi problémák a szlovákiai magyar beszélőközösségben*. In: Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2. évf., 3–24.
- Lanstyák István (2011b): A magyar nyelv szlovákiai változatainak jellemzői. In: Szabó Mihály Gizella–Lanstyák István (szerk.): *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 55–81.
- Lőrincz Gábor (2015): A kisebbségi nyelvhasználat jellegzetességeinek megjelenése a szlovákiai magyar anyanyelvoktatásban. In: Zimányi Árpád (szerk.): *A tudományoktól a művészetekig Az Eszterházy Károly Főiskola Bölcsészettudományi Karának válogatott tanulmánygyűjteménye a Magyar Tudomány Ünnepe 2014-es előadásából*. Eger, Liceum Kiadó, 63–71.
- Misad Katalin (2009): *Nyelvi kontaktusok*. Dunaszerdahely, Lilium Aurum.
- Misad Katalin (2015): A kétnyelvűség aspektusának vizsgálata a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolák anyanyelvtankönyveiben. In: *A tudományoktól a művészetekig: Az Eszterházy Károly Főiskola Bölcsészettudományi Karának válogatott tanulmánygyűjteménye a Magyar Tudomány Ünnepe 2014-es előadásából*. Eger, Eszterházy Károly Főiskola Liceum Kiadó, 72–83.
- Misad Katalin (2016): Anyanyelvtankönyveink minőségi megítélése a szlovákiai tankönyv-értékelési szempontok alapján: A magyar tannyelvű alapiskolák felső tagozatának magyar nyelv tankönyvei. In: Misad Katalin – Cseh Zoltán (szerk.): *Ideológiák, identitások és önreprezentáció multikulturális térben*. Pozsony, Comenius Egyetem, 30–46.
- Misad Katalin (2020): A nyelvváltozatok szemléltetése a szlovákiai magyar tannyelvű iskolák anyanyelvtankönyveiben. In: Ludányi Zsófia – Jánk István – Domonkosi Ágnes (szerk.): *A nyelv perspektívája az oktatásban: Válogatás a PeLiKon2018 oktatásnyelvészeti konferencia előadásából*. Eger, Eszterházy Károly Egyetem Liceum Kiadó, 251–260.
- Misad Katalin – Simon Szabolcs – Szabó Mihály Gizella (szerk.) (2009): *Magyar nyelv a gimnázium és a szakközépiskolák 1. osztálya számára. Madarský jazyk pre 1. ročník gymnázií a stredných odborných škôl s vyučovacím jazykom maďarským*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Nádasdy Ádám (2020): *Milyen nyelv a magyar?* Budapest, Corvina Kiadó.
- Sándor Anna (2011): A nyelvjárási háttér és az anyanyelvi nevelés. In: Szabó Mihály Gizella – Lanstyák István (szerk.): *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 515–521.
- Sándor Klára (2014): *Határtalan nyelv*. Budapest, SZAK Kiadó.
- Uzonyi Kiss Judit – Csicsay Károly (szerk.) (2012): *Magyar nyelv tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 2. osztálya számára*. Pozsony, Terra vydavateľstvo, s. r. o.
- Vančo Ildikó (2014): A szlovákiai magyar nyelvtanítás kihívásai. In: Vančo Ildikó – Kozmács István (szerk.): *A kisebbségi magyar nyelvtanítás kihívásai a 21. század elején*. Nyitra, Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, 13–16.
- Vančo Ildikó (2020): *A magyar nyelvtan oktatásának tantervi követelményrendszere Szlovákiában 2015-ig*. Nyitra, Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara.